

TÁJÉKOZTATÁSGÉPESÍTÉS REPROGRÁFIA

A MEDLINE rendszer felhasználása „idegen” környezetben

A MEDLARS (*Medical Literature Analysis and Retrieval System = Orvosi Szakirodalmi Elemző és Kereső Rendszer*) on-line változata, a MEDLINE 1971-ben lépett működésbe és elsősorban a betegellátással és a kutatással kapcsolatos orvosi feladatok megoldásához nyújt segítséget. Az 1974-es tanévben az USA egy olyan egyetemén teremtettek lehetőséget a MEDLINE rendszerben való szakirodalomkutatásra, ahol nem orvosképzéssel, hanem természet- és társadalomtudományok oktatásával foglalkoznak. Az oktatók és hallgatók ingyen vehették igénybe a szolgáltatásokat, ha vállalták, hogy kimerítően beszámolnak szerzett tapasztalataikról.

A felhasználó írásban nyújtotta be kérését. Az eredmény mellé egy kiértékelőlapot is kapott, amin fel volt tüntetve a keresés költsége (akkori árakon a géphasználat percenként 10 cent, nyomtató használat laponként 10 cent).

A felhasználót arra kérték, hogy *minden megtalált hivatkozást* értékeljen a

számára már ismert (MI),
fontos, még nem ismert (F),
kevésbé fontos (K),
nem fontos (N)

minősítések egyikével. Értékelni kellett továbbá a rendszer által szolgáltatott hivatkozások ismérveinek – szerző, cím, folyóirat, megjelenés ideje, deskriptorok stb. – jelentőségét a hivatkozás megítélésében. Erre az

igen jelentős,
jelentős,
alig jelentős,
egyáltalán nem jelentős

minősítések egyikét kellett használnia. Ugyanezekkel a jelzőkkel kellett véleményt alkotni a *kapott információ egészéről*. Megkérdezték a felhasználót arról is, hogy 0 és 50 dollár között mennyit lenne hajlandó fizetni a hasonló irodalomkutatásokért. Érdekelte a kutatókat az is, hogy más adatbázisok használatát is igényli-e a felhasználó.

Az ingyenes (de nem minden fáradság nélküli) lehetőséggel 21 oktató és hallgató összesen 36 alkalommal élt. A 21-ből 8 felhasználó kollegáitól értesült a lehetőségről (ez aláhúzza a „szájhagyomány” jelentőségét az információszolgáltatás területén). 18 kérés éppen folyó kutatáshoz, 10 kutatási jelentés, szakcikk írásához, 9 pedig egyéb célokra kellett. (Egy-egy kutató több célt is megjelölt.) A kérdések jelentős része a tágabb értelemben vett gerontológia, az „öregségtudomány” témaköréből került ki. Néhány egyéb téma: holográfia a biomedici-

cinában, a fizika szerepe a csecsemőgondozásban, csecsemőgondozó képzés, fehérje receptorok stb.

Az átlagos keresés 32 percet vett igénybe, ez átlag 25 logikai műveletet jelentett, de lényegesen több kifejezést, mert a MEDLINE lehetővé teszi, hogy gyűjtőfogalmakkal egyszerre több deskriptort is figyeljünk. Így pl. az EMÓCIÓ deskriptor az alábbi érzelmek neveit is összefoglalja: aggodalom, boldogság, bánat, düh, elhidegülés, eufória, félelem, féltékenység, frusztráció, gyűlölet, nevetés, szerelem, unalom stb.

A felhasználók és a hallgatók 27 értékelést (75%) juttattak vissza, az oktatóknak pedig több mint a fele válaszolt.

A 27 keresésből 25 „igen fontosnak”, 2 „alig fontosnak” bizonyult. A kapott információkból minden felhasználó a címeket ítélte a legjelentősebbnek a hivatkozás komponensei közül, de kétharmaduk a deskriptorokat is igen jelentősnek tartotta. Mivel igen sok esetben a MEDLINE rendszerrel ezeket a deskriptorokat, papírtárakéremekből, nem iratják ki, ez a gyakorlat felülvizsgálatra szorul.

Minden keresést (MI + F + K) : (MI + F + K + N) aránnyal jellemezték a felmérést végzők. Az átlagos pontossági arány 53,9% volt, ami egybehangzik más hasonló vizsgálatok eredményével. Átlagosan 0,96 perc jutott egy fontos hivatkozásra, az esetek 74%-ában volt 1 perc alatt ez az érték.

A felhasználók mindegyike hajlandó volna fizetni a MEDLINE használatáért. A megjelölt összegek 2,5 és 50 dollár között voltak. Az az oktató, aki 2,5 dollárt jelölt meg, lényegében ingyenessé kívánja tenni a szolgáltatást. A jelképes összeg csak a nem rendeltetésszerű felhasználók elijesztését szolgálja. A hallgatók fele 5 dollárt fizetne egy keresésért, a többiek ennél nagyobb összeget is. A hallgatók számára tehát egyáltalán nem idegen a gondolat, hogy fizessenek az információért.

A pontossági arány és a fizetési hajlandóság között meglepően kicsi volt a korreláció. (A hallgatók egyébként általában a hivatkozások nagyobb százalékát minősítették fontosnak, feltehetően amiatt, hogy a témakör hiányosabb ismerete miatt még tágabb területen oszlik el érdeklődésük.) A felhasználók más adatbázisok, pl. a CA Condensates, CAIN stb. iránt is élénk érdeklődést mutattak.

A vizsgálat nem igazolta az előzetes aggályokat, az automatikus információ keresőrendszer használata ugyanis nem növelte meg túlságosan a könyvtárközi kölcsönzésre irányuló igényt.

A vizsgálat bebizonyította, hogy a MEDLINE rendszer az oktatási intézményekben is hasznos segédeszköz. A MEDLINE-t viszonylagos olcsósága arra predesztinálja,

hogy megfelelő eszköz legyen a hallgatóknak az automatikus információ-kereső rendszerek használatába való bevezetéséhez.

/HITCHINGHAM, E. E.: MEDLINE use in a university without a school of medicine = Special Libraries, 67. köt. 4. sz. 1976. p. 188–194./

(Valkó Péter)

* *

A Bibliographic Retrieval Service olcsó adatbázis használatot kínál

1977. január 3-án kezdte meg működését a *Bibliographic Retrieval Services (BRS – Bibliográfiai Kereső Szolgáltatás)* az SDC (System Development Corporation = Rendszerfejlesztési Testület) és a Lockheed versenytársaként. A BRS 50%-kal olcsóbban kínálja szolgáltatásait a gépi adatbázisok aktív használóinak.

Kezdetben a következő 11 adatbázis anyagát használja fel: BIOSIS, CAIN, ERIC, Chemical Abstracts Condensates, Psychological Abstracts, NTIS, Physics Abstracts, Electrical and Electronics Abstracts, INFORM, Computer and Control Abstracts, MEDLARS.

A nagyobb adatbázisok on-line üzemmódban csak 1975-től kezdve hozzáférhetőek. Retrospektív keresést 1969–1970 között vállalnak köteget (batch) üzemmódban.

A BRS számlázási rendszere rendkívül bonyolult. Az a használó, aki havonta rendszeresen veszi igénybe a szolgáltatást lényegesen alacsonyabb óradíjat fizet, mint az, aki havonta csak 5 órán át. Azokban a városokban, ahol a TELENET-hálózat sűrű, a használók olcsóbban férhetnek hozzá a szolgáltatáshoz.

A licenc-költségeket külön táblázat tartalmazza. Kereskedelmi használók átlag 20%-kal magasabb díjat fizetnek, mint a közművelődési könyvtárak vagy oktatási intézmények.

Két példa: egy sűrű hálózatú TELENET-környéken lévő közművelődési könyvtár 31 dollárt fizet, ha havonta 40 óráig veszi igénybe a BIOSIS-t (az eddigi legolcsóbb lehetőség 73 dollár volt), egy ritka hálózatban 31,40 dollárt fizet a könyvtár az eddigi 34 dollár helyett öt órai CAIN-használatért.

Eddig 150 intézmény kötött vagy köt most szerződést a BRS-sel – köztük a NASIC, a Harvard Egyetem, a University of California.

/Advanced Technology Libraries, 5. köt. 11. sz. 1976. p. 1–2./

(Sárdy Péter)

* *

On-line keresés költségei

Négy San Francisco környéki könyvtár adatai szerint egy on-line keresés átlagos költsége 28,41 dollár, amelyből 17,29 dollár az adatbázisokkal kapcsolatos költségek, a többi nagyrészt a kereső referenz könyvtáros munkaidejének ellenértéke.

A telefonvonal költségeit nem vették figyelembe, mert a vizsgált könyvtárak a Lockheed-központhoz igen közel vannak.

Az átlagos időráfordítás keresésenként 7,8 naptári nap, de a négy könyvtár közt jelentős eltérések tapasztalhatók.

A leggyakrabban használt adatbázisok: NTIS, Psychological Abstracts és ERIC, a legritkábban a Predicasts különféle PATS bázisai és az IFI/Claims. A vizsgálatról részletes jelentést közöl a *Journal of Library Automation* 1976 szeptemberi száma.

/Advanced Technology Libraries, 5. köt. 11. sz. 1976. p. 7./

(Sárdy Péter)

* *

Érmebedobós könyvtári másoló automaták az USA-ban

Az érmével működő másoló automatákkal fontosságuk ellenére ritkán foglalkozik a könyvtári szakirodalom. A berendezésekről ugyan még találhatunk közleményeket, de szervezési, adminisztrációs és más problémákkal nem sok forrás foglalkozik.

Ez azért is sajnálatos, mert egy jól működő automata eredményesen egészítheti ki a hagyományos reprográfiai szolgáltatásokat, feltételezve azonban a berendezések megfelelő kiválasztását, a folyamatos karbantartást stb.

A piac áttekintése

Az automatákat gyártó vállalatokat mindig is érdekelte a könyvtári piac. Számos cég kínál könyvtári felhasználásra készülékeket. A cégek erős versengése ellenére is ritka azonban az olyan berendezés, amely valóban megfelel a könyvtárak igényeinek. Régi kívánság, hogy vastag kötetekből is lehessen másolni a kötés megsértése nélkül. Mai napig is csak néhány cég (*Dennison, Olivetti, SCM*) gyárt berendezéseket vastag kötetek másolására, de a könyvtárosok ezeket nem érzik tökéletesnek. A legelterjedtebb, közönséges papírral működő automaták (*Xerox 914, 720 és 1000*) másolófelületére a használó kénytelen rászoritani a kötetet.